

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Психологія сім'ї

Шифр та назва спеціальності

Всі спеціальності НТУ «ХПІ»

Інститут

Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма

Всі освітні програми НТУ «ХПІ»

Кафедра

Педагогіки та психології управління соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна (301)

Рівень освіти

Бакалавр

Тип дисципліни

Вибіркова

Семестр

5, 7

Мова викладання

Українська

Викладачі, розробники

Ковальова Ірина Борисівна,

Iryna.Kovalova@khpі.edu.ua

Кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри Авторка та співавторка понад 30 наукових і навчально-методичних публікацій. Викладач з дисциплін: «Психологія сім'ї», «Основи психологічної допомоги», «Основи психологічного консультування», «Соціальна психологія», «Психологія девіантної поведінки».

Детальніше про викладача на сайті кафедри

<https://web.kpi.kharkov.ua/ppuss/uk/portfolio-kovalovoyi-iryne-borysivny/>

Загальна інформація

Анотація

Дисципліна спрямована на оволодіння теоретичними та практичними знаннями з психологічних механізмів функціонування сім'ї, її психологічних характеристик на різних етапах розвитку сімейної системи. Під час навчання здобувачі зможуть опанувати різні методи психодіагностики сім'ї, напрямки профілактичної та корекційної роботи з сім'єю, моделі психологічного консультування сім'ї.

Мета та цілі дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» є виробити у здобувача вищої освіти теоретичні уявлення і компетентності щодо основних понять психології сім'ї, соціально-психологічну модель сімейних стосунків, застосовувати отримані знання у процесі надання психологічної допомоги з профілактики та корекції проблем сімейної взаємодії на основі прийомів сімейної консультативної практики: в бесіді аналізувати і роз'яснювати умови збереження гармонійних відносин в родині; спостерігати та грамотно аналізувати динаміку протікання сімейних криз, конфліктів, проблеми взаємовідносин між батьками і дітьми; подружніх пар.

Формат занять

Лекції, індивідуальне завдання, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – залік.

Компетентності

Результати навчання

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 90 годин. (3 кредитів ECTS): лекції – 20 год., практичні - 20 год., самостійна робота – 50 год. Форма контролю: залік.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Психофізіологія. Загальна психологія. Психологія особистості. Вікова психологія. Основи психологічного консультування.

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Методами навчання у викладанні навчальної дисципліни є:

- словесні (бесіда, дискусія, лекція, робота з літературою, у тому числі, з використанням електронних ресурсів, презентацій);
- дослідницькі (теоретичний аналіз наукових джерел, емпіричне дослідження);
- практичні (практичні вправи);
- групові (творчі групи, робота в малих групах, робота в парах);
- інтерактивні методи (підбір та обговорення фільмів/відеоматеріалів, дебати, виступи-презентації), тренінгові технології, тестування.

Лекції і практичні заняття проводяться під відеозапис тому навчальні матеріали доступні для перегляду в Teams

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Змістовий модуль 1. Психологія сім'ї як наука.

Тема 1. Предмет, історія розвитку і сучасний стан психології сім'ї.

Предмет і завдання психології сім'ї. Місце психології сім'ї в системі психологічного знання. Зв'язок психології сім'ї із суміжними дисциплінами. Становлення психології сім'ї як наукової дисципліни. Внесок І.Я. Баховена и Дж. Ф. Макленана в історичну реконструкцію сімейних відносин. Емпіричні методи Ф. Ле Пле у вивченні сім'ї. Вчення Ч. Дарвіна як джерело етологічного напрямки. Аналіз історичного переходу сімейних функцій до інших соціальних інститутів Е. Дюркгейма, А.І. Антонова, В.М. Медкова. Перші підходи в дослідженні сімейних відносин. Основні наукові напрямки у вивченні сучасної сімейної проблематики.

Тема 2. Шлюб та сім'я. Сімейні функції. Різновиди шлюбно-сімейних відносин.

Поняття шлюб та сім'я. Сім'я як соціальна система суспільства. Функціонально - рольова структура сім'ї. Функції сім'ї. Психологічні підходи до розуміння маскулінності і фемінності.

Історичні коріння виникнення шлюбу. Християнські положення щодо сім'ї. Різновиди шлюбно-сімейних відносин у світі, сучасні мирові тенденції щодо сім'ї. Соціально-психологічний портрет патріархальної сім'ї. Особливості сучасної сім'ї, її структура, динаміка розвитку.

Змістовий модуль 2.

Сім'я як соціально-психологічна система.

Тема 3. Динаміка і періодизація сімейного життя. Сім'я як мала група.

Поняття життєвого циклу сім'ї. Період залицяння («Монада»). Мотивація вступу до шлюбу.

Проблеми готовності до шлюбу сучасної молоді. Період без дітей («Діада»). Адаптація молодого подружжя до сімейного життя. Психологічні аспекти неофіційного молодіжного шлюбу: своєрідність, особистісні особливості подружжя, специфіка конфліктів.

Період народження дітей у сім'ї («Експансія»). Період зрілого шлюбу («Стабілізація»). Період, коли діти залишають дім. Період «порожнє гніздо». Останній період життєвого циклу сім'ї.

Тема 4. Закони функціонування сім'ї як соціальної системи.

Сім'я як мала група. Закон гомеостазу та закон розвитку сім'ї. Структурний підхід до вивчення сім'ї С. Мінухіна. Два рівні змін у системі сім'ї: зміни першого порядку (структурні зміни), зміни другого порядку (зміни взаємин). Основні структурні характеристики сім'ї: згуртованість, ієрархічність, кордони. Типи кордонів за ступенем дифузності (гнучкості): розмиті, прониклі, жорсткі. Підход М. Боуена до функціонування сім'ї: диференціація, триангуляція. Трикутник як одиниця аналізу сімейних структур. Передача сімейного сценарію з покоління до покоління.

Тема 5. Характеристика відносин в сучасній сім'ї.

Культура відносин в сім'ї. Психологічний клімат сім'ї. Типи сімейних стосунків: симбіотичні, дистантні, конфліктні, амбівалентні. Любов як основа сімейних відносин. Особливості родинних відносин в просторі спілкування одного і декількох поколінь.

Функціональні та дисфункціональні сім'ї, їх особливості. Поняття «важка» і «дисфункціональна» сім'я - схожість і відмінності. Типологія неблагополучних сімей (по А.С. Співаковській, А.Е. Личко, Є.Г. Ейдемиллер, С. Мінухіним). Способи підтримки сприятливої атмосфери в сім'ї.

Тема 6. Психологічні особливості відносин між подружжям.

Адаптація і сумісність подружжя в сім'ї, рівні сумісності. Сумісність за темпераментом, соціальним рівнем, розвитком особистості. Позиція дитини в сім'ї і її вплив на сумісність в шлюбі у дорослості. Розвиток подружніх відносин. Типи подружніх відносин і їх детермінанти. Любов, закоханість, часткова любов, ревності. Структура подружнього конфлікту. Сторони конфлікту. Основні стадії розвитку подружнього конфлікту. Фактори, що впливають на задоволеність шлюбом.

Тема 7. Характеристика відносин батьків і дітей.

Готовність молодих батьків до народження дитини. Установки батьків щодо статі дитини.

Порядок народження, стать і різниця у віці між дітьми в сім'ї. Залежність моделей поведінки від того, чи був індивід старшим, середнім, молодшим або єдиною дитиною в сім'ї. Стили виховання.

Проблеми відносин батьків з різними за віком дітьми: причини, можливості усунення.

Змістовий модуль 3.

Психодіагностика сім'ї. Основні напрями психологічної допомоги сім'ї.

Тема 8. Психодіагностика сім'ї.

Схема психологічного аналізу сім'ї як системи за А. Варгою. Програма поетапного дослідження сім'ї (Є.Г. Ейдемиллер і В.В. Юстицкіс). Основні напрямки діагностики взаємодії в системі батько-дитина. Типологія психодіагностичних методик діагностики подружніх відносин. Огляд методик діагностики сімейних відносин в практиці консультування. Структуроване сімейне інтерв'ю. Генограма. Етичні принципи діагностики сім'ї. Основні помилки в діагностичній роботі з сім'єю.

Тема 9. Психологічна допомога сім'ї.

Принципи використання методів психологічної допомоги сім'ї. Специфіка діяльності організацій і окремих фахівців, що надають психолого-педагогічну допомогу сім'ї. Принципи вибору фахівців або організацій, що надають психологічну допомогу родині або її окремим членам.

Консультативна допомога сім'ї. Техніки взаємозв'язку з сім'єю. Поняття «сеттінг». Основні техніки консультативної бесіди.

Тема 10. Основні напрями психотерапевтичної допомоги сім'ї.

Різновиди психоаналітичної, психодинамічної, поведінкової, гендерно- і культурно-сенситивної терапії. Екзистенційно-гуманістичні методи допомоги сім'ї. Специфіка використання індивідуальних і групових методів психологічної роботи з сім'єю. Тренінг на усунення порушення комунікаційного процесу в проблемних сім'ях (тренування уваги і сприйнятливості в ході комунікації). Можливості арт-терапії в роботі з сім'єю. Базові принципи і техніки арт-терапії: малювання, ліплення, колаж. Використання метафоричних асоціативних карток. Арт-терапія в роботі з подружжям, дітьми та підлітками. Арт-терапевтична допомога сім'ї в кризових ситуаціях. Спеціальні методи психологічної допомоги: бібліотерапія, казкотерапія т. ін.

Теми практичних занять

Тема 1. Предмет, історія розвитку і сучасний стан психології сім'ї

Перші підходи в дослідженні сімейних відносин. Основні наукові напрямки у вивченні сучасної сімейної проблематики.

Тема 2. Шлюб та сім'я. Сімейні функції. Різновиди шлюбно-сімейних відносин

Соціально-психологічний портрет патріархальної сім'ї. Особливості сучасної сім'ї, її структура, динаміка розвитку.

Тема №3. Динаміка і періодизація сімейного життя

Період народження дітей у сім'ї ("Експансія"). Період зрілого шлюбу ("Стабілізація"). Період, коли діти залишають дім. Період "пустого гнізда". Останній період життєвого циклу сім'ї.

Тема №4. Закони функціонування сім'ї як соціальної системи

Трикутник як одиниця аналізу сімейних структур. Передача сімейного сценарію з покоління до покоління.

Тема №5. Характеристика відносин в сучасній сім'ї

Функціональні та дисфункціональні сім'ї, їх особливості. Поняття «важка» і «дисфункціональна» сім'я

Тема №6. Психологічні особливості відносин між подружжям

Основні стадії розвитку подружнього конфлікту. Фактори, що впливають на задоволеність шлюбом. Психологічні умови збереження шлюбу.

Тема №7. Характеристика відносин батьків і дітей

Проблеми відносин батьків з різними за віком дітьми: причини, можливості усунення.

Тема №8. Психодіагностика та психологічна допомога сім'ї

Структуроване сімейне інтерв'ю. Генограма. Етичні принципи діагностики сім'ї. Основні помилки в діагностичній роботі з сім'єю..

Теми лабораторних робіт

Самостійна робота

Курс передбачає виконання індивідуальних завдань за темами:

Проблеми повторного шлюбу

Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей.

Особливості стилів сімейного виховання

Тактики та способи виховання в сім'ї і типи сімейних відносин

Роль батьків у вихованні дітей (роль матері, батька, бабусь, дідусів та інших членів сім'ї)

Здобувачам також рекомендуються додаткові матеріали (відео, фільми) для самостійного вивчення та аналізу.

Література та навчальні матеріали

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Базова література

1. Говорун Т. В., Кізь О. Б., Кікінежді О. М. Гендерна терапія як інновація у роботі психолога з молодим подружжям. Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія. Херсон : ХДУ, 2019. С. 7-27.

2. Друзь В.А., Юрьєва В.В., Криводеєв В.В., Г.В. Попова Психологія сім'ї. Навчальний посібник. Харків – НТУ «ХПІ», 2007.- 100с.

3. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб. Київ. 2006. 127 с.

4. Корольчук М.С. Психологія сімейних взаємин. Київ.: Ніка-центр,2011.296 с.

5. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Психологія сім'ї» для студентів денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» зі спеціальності 053 «Психологія» / Укладачі: Попова Г.В., Шаполова В.В., Мовчан Я.О.– Харків: НТУ «ХПІ», 2018. – 33с.

6. Помиткіна Л.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ.: «НАУ-друк», 2010. 270 с.

7. Психологія сім'ї: навчальний посібник/ Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А.- Суми: Університетська книга, 2012. – 282 с.

8. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч. посіб. Київ.: Академвидав, 2015. 192 с.

9. Braver S. L., Lamb M. E. Shared parenting after parental separation: The views of 12 experts. Journal of Divorce & Remarriage. 2018. Jul 4. 59 (5). P. 372–387.

10. Lamb M. E. Does shared parenting by separated parents affect the adjustment of young children. Journal of Child Custody. 2018. Jan 2. 15 (1). P. 16–25.

11. Michael Weiner, Les Gallo-Silver. You and Your Child's Psychotherapy: The Essential Guide for Parents and Caregivers. London: Oxford University Press, 2015. 04 p.
12. Smyth B. M., McIntosh J. E., Emery R. E., Howarth S. L. Shared-Time Parenting: Boundaries of Risks and Benefits for Children. Parenting Plan Evaluations: Applied Research for the Family Court. New York: Oxford, 2016. P. 118–169.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді іспиту (20%) та поточного оцінювання (80%).
 Іспит: усна доповідь, вирішення кейсу.
 Поточне оцінювання: активна участь у обговореннях (15%), індивідуальні завдання (50%), написання контрольних робіт (15%)

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувачка кафедри
Ніна ПІДБУЦЬКА

Дата погодження, підпис

Гарант ОП